

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СІМЕЙНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

Збірник матеріалів
III Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Випуск 3
3 листопада 2023 року

Одеса
Видавництво ТОВ «Лерадрук»
2023 рік

Рекомендовано до друку Вченою радою університету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Педагогічний альманах «Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія та практика»: збірник матеріалів III Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (3 листопада 2023 року). Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2023. Вип. III. 272 с.

Організаційний комітет:

- Богуш А. М. – дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор (голова);
- Бабчук О. Г. – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (заступник голови);
- Кавиліна Г. К. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (відповідальний секретар);
- Булгакова О.Ю. – доктор психологічних наук, доцент, декан факультету дошкільної педагогіки та психології;
- Левицька М.І. – методист кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології

Матеріали збірника відображають наукові дослідження і їх результати, здобуті в процесі науково-дослідної роботи студентів та молодих науковців, які навчаються у закладах вищої освіти України.

Відповідальність за зміст, точність цитат, прізвищ і представлених даних несе автор.

К. Д. Ушинського. Одеса, 2009. 279 с.

6. Скорба Л. О. Проблема формування у дітей старшого дошкільного віку доброзичливого ставлення до однокласників засобами казок В. О. Сухомлинського. *Молодий вчений*. 2017. № 9 (49). С. 402–406.

7. Темнікова І. В., Темніков В. О. Казкотерапія у вихованні дітей дошкільного віку. *Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика*. 2018. Вип. 2. С. 35–44.

МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Магістрантка Я. Гуцова

Дошкільний вік – період інтенсивного розвитку особистості, який характеризується як становленням цілісності свідомості як єдності емоційної та інтелектуальної сфер, так і формуванням засад самостійності та творчої індивідуальності дитини в різних видах діяльності [5].

В умовах сучасної мовної освіти, коли створено передумови для розвитку творчої ініціативи, відкрито широкий простір для висловлення різноманітних думок, переконань, оцінок, формування вмінь і навичок продуктивного спілкування слід розпочинати з наймолодшого віку і продовжувати все життя, тому що серйозне ставлення до вміння володіти рідним мовленням є запорукою життєвого успіху.

Характеризуючи на сьогоднішній день стан сформованості у дітей дошкільного віку комунікативної компетентності, можна дійти висновку, що в психологопедагогічній літературі багато аспектів комунікативних умінь залишаються мало розробленими. Недостатньо розкрито зміст комунікативних умінь, не визначено послідовність включення дошкільника в процес їх формування. Отже, це дає змогу виокремити суперечність між значущістю

комунікативних умінь у вихованні особистості дитини як суб'єкта комунікативної діяльності та не розробленістю методичного інструментарію щодо формування цих умінь, відповідно до вимог державного стандарту дошкільної освіти. Ця суперечність дала змогу виявити проблему, як у сучасній дошкільній освіті зробити процес формування комунікативних умінь найуспішнішим і найпродуктивнішим.

М.Ф. Квінтіліан, античний оратор і автор фундаментальної праці на допомогу вчителям риторики та майбутнім ораторам, наполягав на навчанні дітей риторики із семирічного віку, «бо все, чого в ніжному й недосвідченому віці вчишся, глибше в умах укорінюється» [6]. Зрозуміло, сучасні діти і ті, що жили два тисячоліття тому, відрізняються один від одного, але незмінним залишається той факт, про який писав великий оратор – у цьому віці «діти прикидаються ще не вміють, а більше слухаються повчань» [6].

Мовленнєва компетентність дошкільника, на наш погляд, є наскрізною компетенцією, бо знайшла своє відображення майже в усіх сферах життєдіяльності дитини.

А. Богуш, аналізуючи змістовий аспект культури мовлення та мовленнєвого спілкування, як провідних складових риторики останніх десятиліть, у програмах дошкільних закладів, наголошує та тому, що формування культури мовленнєвого спілкування в програмах «Малятко», «Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку», «Базовому компоненті дошкільної освіти» є базисною характеристикою випускника дошкільного закладу, є обов'язковим для всіх дітей 6-7 років [1, 2].

У старшому дошкільному віці стрімко наростає запас слів, відбувається швидкий розвиток лексичної сторони мовлення дітей. Звичайно, лексикон, що розуміється як запас слів рідної мови, широко варіює навіть у дітей одного віку. У середньому загальний обсяг словникового запасу, що включає активний словник (сукупність слів, якими користується дитина під час побудови висловлювань) і па-

сивний словник (слова, які людина розуміє, але не використовує у своєму мовленні), досягає, за оцінками різних фахівців, 3,5-5 тис. слів. Це дуже вагома цифра, досить сказати, що більшість із нас, дорослих, у своєму повсякденному житті вживають близько 4 тис. слів [3].

Засвоєння рідної мови, що інтенсивно йде саме в дошкільному віці і полягає в оволодінні всією її морфологічною системою, пов'язане з надзвичайною активністю дитини по відношенню до мови.

Важливим моментом у розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку є збільшення кількості узагальнених слів і зростання підрядних речень. Це свідчить про розвиток у старших дошкільників абстрактного мислення.

До початку шкільного віку дитина вже такою мірою опановує складну систему граматики, включно з найтоншими діючими в мові закономірностями синтаксичного та морфологічного порядку, що мова, яку вона засвоює, стає для неї дійсно рідною.

Щодо розвитку звукової сторони мовлення, то до кінця дошкільного віку дитина правильно чує кожен фонему мови, не змішує її з іншими фонемами, опановує їхню вимову. Однак цього ще не достатньо для переходу до навчання грамоти.

Майже всі психологи, які займалися цими питаннями, одностайно підкреслюють, що для цього дуже важливо мати чітке уявлення про звуковий склад мови (слів) і вміти аналізувати його. Уміння чути кожен окремих звук у слові, чітко відокремлювати його від сусіднього, знати, з яких звуків складається слово, тобто вміння аналізувати звуковий склад слова, є найважливішою передумовою для правильного навчання грамоти. Навчання грамоти - найважливіший етап розвитку усвідомлення звукової сторони мови.

У зв'язку з цим становить інтерес дослідження можливостей дитини-дошкільника аналізувати звуковий склад слів. Водночас у деяких щоденниках з розвитку дітей є

вказівки на те, що деякі діти задовго до початку навчання грамоти самостійно намагаються аналізувати звуковий склад слів.

У дошкільному віці дитина досягає такого рівня осягнення мови, коли мова стає не тільки повноцінним засобом спілкування і пізнання, а й предметом свідомого вивчення. Слова, що перебувають у мовленнєвій компетенції дітей старшого дошкільного віку, як правило, належать до основного словникового фонду мови (часто зустрічаються, найуживаніші та позначають усі існуючі частини мови, застосовуються в найрізноманітніших граматичних формах і поєднаннях).

Окрім лексичної, діти старшого дошкільного віку успішно опановують і морфологічну структуру рідної мови, їм знайомі основні типи відмінювань і дієвідмінювання, сполучні сполучники, більшість поширених суфіксів. Зростає здатність дітей до послідовного, образного, точного, зв'язного викладу своїх думок. З цією метою діти часто вдаються до допомоги складних речень.

Дітям старшого дошкільного віку властивий загострений інтерес до слова, вони залюбки йдуть на «експериментування» зі словами, із задоволенням займаються словозміною, словотворенням, словотворчістю, створюють безліч неологізмів. Діти 5-6-річного віку прагнуть зрозуміти й розуміють значення великої кількості абстрактних слів, переносне значення образних слів, їхній словник насичений узагальнювальними словами, що позначають різні зв'язки об'єктивного світу, властивості предметів і явищ.

Про високий рівень мовленнєвої компетентності свідчить і та обставина, що діти дедалі краще розуміють прочитане чи почуте, відповідають на дедалі складніші запитання за змістом казок і віршів, уміють їх переказувати, викладати сенс літературних творів, мовлення дорослих або однолітків своїми словами, застосовуючи як пряме, так і непряме мовлення.

Нерідко діти старшого дошкільного віку демонструють зразки емоційного, образного, виразного мовлення. У їхньому мовленнєвому арсеналі широко представлені засоби інтонаційної виразності. Залежно від ситуації, діти говорять сумно, весело, урочисто; володіють оповідною, питальною, наказовою, вигуковою інтонаціями. Діти старшого дошкільного віку широко застосовують і засоби мовленнєвої виразності: гіперболи, епітети, порівняння, метафори, синонімічні вирази, антоніми, багатозначні слова. Якщо в більш ранньому віці дитина добре орієнтувалася лише в мовленні, що стосується актуальної, конкретної ситуації, свідком або учасником якої їй довелося бути, то в старшому дошкільному віці ми вперше можемо говорити про міцне, стійке, а найголовніше, поза-ситуативне розуміння дитиною мовлення партнера по спілкуванню. Уже з 5 років більш привабливим партнером по спілкуванню для дитини стає не дорослий, а одноліток. Стосовно однолітка дитина застосовує найрізноманітніші комунікативні дії: критикує, сперечається, нав'язує свою волю, вимагає, наказує, обманує, заспокоює, жаліє [2, 4, 5].

Діти старшого дошкільного віку вміло користуються мовленням як засобом об'єктивації, вираження своїх думок, здатні «перекладати свої образи й уявлення в точну форму, яка піддається мовному кодуванню», і «передавати їх партнерам зі спілкування у вигляді «словесних картинок» [4].

І, нарешті, старший дошкільний вік - період початкового освоєння дитиною діалогічного мовлення, формування навичок справді діалогічної взаємодії. Зазначимо, що діалогічне мовлення – абсолютно особливий і дуже складний вид мовлення. Специфіка діалогічного мовлення полягає у відсутності заздалегідь продуманого плану, а також у потребі «вміти слухати й чути іншого», спільно з партнером, у режимі обміну висловлюваннями, ставити перед собою спільну комунікативну мету та разом досягати її, спрямовувати свої зусилля для розкриття обговорюваної

теми, шукати засоби досягнення порозуміння, адекватного передання власних думок. Хоча в старшому дошкільному віці ініціативні комунікативні дії дитини переважають над відповідними, і, звісно ж, в очах дитини найбільшу вагу мають її власні репліки та висловлювання, але загалом спілкування дітей не розпадається на ланцюг погано узгоджуваних монологів, а будується як діалог у повному розумінні цього слова [3, 5].

Вищевикладені спостереження підтверджують значущість педагога у формуванні мовної, мовленнєвої та комунікативної компетентності дітей дошкільного віку. Саме дорослі сприяють розвитку в дітей почуття відповідальності за дане слово, допомагають розпізнавати емоційні переживання, опанувувати різні способи розв'язання конфліктних ситуацій, домовлятися, встановлювати нові контакти, продуктивно спілкуватися.

Один із найважливіших напрямів сучасної педагогічної роботи пов'язаний із застосуванням інформаційних технологій. Поєднання емоційної привабливості, що притаманні грі, та аудіовізуальних, обчислювальних, інформаційних можливостей електронної техніки несе в собі великий дидактичний потенціал, що може й має бути реалізований у практиці навчання. Використання сучасних інформаційних технологій сприяє формуванню високого рівня мовленнєвої компетентності старшого дошкільника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні / наук. кер. А.М. Богущ. К. : Видавництво, 2012. 26 с.

2. Богущ А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручник К. : Вища шк., 2007. 542 с.

3. Богущ А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років: монографія. Київ: Слово, 2004. 374 с

4. Дуткевич Т.В. Дошкільна психологія: Навч. посіб.

Київ: Центр учбової літератури, 2007. 392с.

5. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія: навч. посіб. для самост. роботи студ. Київ: Ака-демвидав, 2011. 373 с.

6. Квінтіліан Марк Фабій Повчання оратору. URL: https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Quintilian/Institutio_Oratoria/home.html

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ДО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Магістрантка О. Кіосе

Вступ до дитячого закладу становить для дитини значні труднощі. При цьому багато дітей стають неспокійними, плаксивими, замкнутими. Тривожний стан, емоційна напруженість пов'язані з відсутністю близьких для дитини людей, зміною побутової обстановки, звичних умов і ритму життя. Функціональна незрілість, вразливість ускладнюють пристосування дитячого організму до нових умов.

Із приходом до дитячого садка змінюється і соціальне становище дитини. У сім'ї вона була в центрі уваги, спілкувалася з обмеженим колом людей, найчастіше з членами сім'ї. У дошкільному закладі вона стає членом дитячого колективу, рівним серед інших дітей. У зв'язку з цим дитині необхідно психологічно перебудуватися, змінити свою поведінку, вступати в контакт із незнайомими дорослими та однолітками. Усе це призводить до порушень сформованих стереотипів у діяльності та поведінці дитини, потребує біологічної та соціальної адаптації до нових умов [4].

Період легкої адаптації триває один-два тижні. У дитини досить швидко нормалізуються сон і апетит, емоційний стан, взаємини з новими людьми, відновлюється активна діяльність. Стосунки з близькими людьми не порушу-